

Відділ освіти
Чорнобаївська районна державна адміністрація
Районний методичний кабінет

Районна психолого – медико –педагогічна консультація

Гуназа Алла Миколаївна

Навчання і виховання дітей з особливими потребами

2011 р.

В цих матеріалах описані особливості психофізичних вад дітей різних категорій, подано рекомендації щодо проведення уроку з дитиною з особливими потребами, поради батькам щодо виховання даної категорії дітей, а також показані зразки корекційно – розвивальних вправ.

Запропоновані методичні рекомендації допоможуть вчителям, практичним психологам, які навчають дітей з особливими потребами в загальноосвітній школі за індивідуальною формою навчання, більш ефективно, кваліфіковано і відповідально організувати навчальний процес та проводити індивідуальну корекційно – розвивальну роботу з дітьми з особливими потребами.

Не втратити жодної дитини – такий девіз наших учителів. Скористайтеся запропонованим матеріалом.

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Вступ.....	7
Розділ 1. Теоретичні засади	
Організація індивідуального навчання.....	9
Особливості дітей, які мають вади психічного чи розумового розвитку.....	11
Особливості проведення уроку з дітьми даної категорії.....	17
Поради батькам, які виховують дитину з особливими потребами..	27
Розділ 2. Корекційно - розвивальні вправи	
Вправи для розвитку дрібної моторики рук.....	29
Артикуляційні вправи для язика.....	30
Вправи для дітей з вадами зору.....	30
Корекція концентрації стійкості, обсягу та переключення уваги...	34
Корекція та розвиток пам'яті.....	41
Розвиток і корекція мислення.....	50
Розвиток уяви.....	56
Ігри – розминки.....	60
Література.....	61

ПЕРЕДМОВА

Важливим завданням сьогодення для сучасної школи є оптимальна реалізація потенційних можливостей кожної дитини, підготовка її до активної життєдіяльності.

Актуальним стає вирішення питання якості освіти, яка включає всі її складові (освітні, корекційно-розвивальне середовище; нормативне, медичне та кадрове забезпечення).

Значно посилюється необхідність психолого-педагогічної корекції, медико-соціальної допомоги, педагогічного супроводу навчально-виховного процесу дітей, які мають проблеми психофізичного розвитку.

Особливі вимоги до індивідуального навчання ускладнюють процес розвитку і корекції з багатьох причин. Якщо у спецшколах працюють вчителі-дефектологи, які мають необхідну фахову підготовку та досвід роботи з дітьми, які обтяжені психофізичними проблемами, то в загальномасових школах працюють вчителі підготовлені до роботи за спеціальністю «вчитель-предметник», тим складніше, що в малокомплектних сільських школах не передбачена посада практичного психолога, логопеда, соціального педагога.

Корекційний процес – це мистецтво психолого-педагогічної підтримки і супроводу дітей, основною вадою яких є порушення складних форм пізнавальної діяльності.

Організація індивідуальної форми навчання дітей з психофізичними вадами повинна реалізовуватися в три етапи:

- організаційний;
- дидактичний;
- корекційно-розвивальний.

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ЕТАП

Індивідуальні навчальні програми розробляються вчителем на основі програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для відповідних типів спеціальних закладів та річного плану роботи школи і затверджуються педагогічною радою та наказом керівника установи. Учитель складає розклад уроків та графік роботи, який узгоджується з батьками, заступником директора з навчально-виховної роботи і затверджується директором.

II. ДИДАКТИЧНИЙ ЕТАП.

Учитель разом з психологом здійснюють комплексне вивчення особливостей розвитку інтелекту, навчально значимих функцій, психічної, фізичної та психомоторної сфери; рівень знань, на підставі чого розробляється індивідуальний план навчально-виховної діяльності, відповідно до класу і спеціальної підготовки.

III. КОРЕКЦІЙНО – РОЗВИВАЛЬНИЙ ЕТАП

На основі комплексного діагностування та вивчення даних про дитину, вчитель і психолог (дефектолог) визначають корекційно-реабілітаційні заходи щодо розвитку пізнавальної діяльності, формування загальних та спеціальних умінь і навичок; збагачення мовленнєвої сфери та усунення вад мови; корекції емоційно-вольової сфери (поведінкових проявів) та формування особистості, відповідно вікових особливостей.

Для досягнення успіху дітей з особливими потребами в навчальній діяльності необхідно враховувати:

- час, протягом якого дитина спроможна концентрувати увагу (5-7хв, 15хв);
- зручність (облаштування робочого місця, тощо);
- створення сприятливої атмосфери (психокорекція емоційного налаштування на співпрацю і взаєморозуміння);
- вибір матеріалів (відповідність та різноманітність навчальних та технічних засобів).

Особливості процесу навчання дітей з вадами інтелекту:

- повільність процесу навчання;
- доступні прості форми викладу матеріалу;
- повторюваність у навчанні;
- предметно –наочний та практичний характер навчання;
- розвиток стимулів, мотивації та інтересу до навчання;
- оптимістично-підтримуючий характер відносин.

Тривалість уроків при навчанні дітей з психофізичними вадами за індивідуальною формою становить у 1 класі – 35 хвилин, у 2-му та наступних – 45 хвилин.

При навчанні дітей з вадами опорно-рухового апарату тривалість уроку становить у 1 – 2 класах – 35 хвилин, у 3-му – та наступних – 40 хвилин.

На кожному уроці після 15 – 20 хвилин занять проводиться п'ятихвилинка фізкультурна чи ігрова пауза.

Домашні завдання у 1-му класі не задаються, письмові домашні завдання в наступних класах початкової школи не є обов'язковими.

По завершенню навчального року вчителі з допомогою психолога чи логопеда складають звіт про ефективність роботи з дітьми та складають списки дітей, яким необхідно продовжити заняття за індивідуальною формою навчання за рішенням ПМПК.

Метою даного посібника є підтримка вчителя в організації роботи з учнями в плані розвитку потенційних можливостей та корекції пізнавальних процесів і емоційно-вольової сфери учня з особливими потребами.

Верба Надія Миколаївна –
консультант, практичний психолог обласної
психолого-медико-педагогічної консультації

Дитина з обмеженими потребами - не пасивний член суспільства, а особистість, яка має право на задоволення власних соціальних потреб, на навчання, на працю, відпочинок, створення сім'ї, доступ до культурних цінностей.

Шановний колего!

Сьогодні ти навчаєш дитину, яка не в змозі опанувати програму масової школи. Тому що має певні психофізичні вади і вимушена здобувати освіту за індивідуальною формою навчання.

Як ти налаштований? Позитивно чи неприязно. Що відчуваєш? Роздратування, гнів, байдужість, співчутливість, бажання допомогти. Що думаєш: «чому я?», «мене цьому не вчили», «без напруги зароблю копійчину», «чи вистачить у мене терпіння?», «я зможу», «хто ж допоможе цій дитині, як не я?» Зупинись. Зваж усе. Якщо не готовий зрозуміти чужий біль, віддати часточку свого серця обділеній долею дитині – відмовся!!!

Розпочинаючи навчати дитину індивідуально ти повинен:

- визнати, що всі діти можуть навчатися;
- сприймати і поважати дитину такою, якою вона є;
- пам'ятай, ти працюєш з особливою дитиною, яка перенесла серйозне захворювання, що вплинуло на її психіку, зробило вразливою. Дратівливість, негативізм, плаксивість, байдужість, відсутність мотивації до навчання частіше – це прояв вад – будь мудрим;
- довідатися у заступника директора навчального закладу за якою програмою рекомендовано навчати учня (сьогодні індивідуальне навчання здійснюється за трьома типами програм: загальноосвітньої школи, інтенсивної педагогічної корекції та спеціальної (допоміжної) школи);

врахувати індивідуальну структуру дефекту дитини та збережені можливості, тобто вивчити реальний рівень розвитку дитини, її досвід, спрямованість, особливості поведінки, готовність до навчання, Розумовий розвиток дітей із затримкою психічного

розвитку характеризується певними особливостями пам'яті. Їм складно і довго доводиться вчити вірші, таблицю множення. Хоч пам'ять і є окремим психічним процесом, вона тісно пов'язана з розвитком мислення дитини. Саме недостатнє розуміння матеріалу, невміння користуватися прийомами осмисленого запам'ятовування зумовлює у дітей вади пам'яті.

Успішність корекції труднощів у навчанні дітей залежить від того, наскільки тісно дана корекційна робота пов'язана з діагностикою (а вона має бути її безпосереднім продовженням). Тому й говорять про діагностико - корекційну систему, як єдине ціле, за консультацією з даного питання ви можете звернутися до консультантів районної психолого-медико-педагогічної консультації: Гуназа А.М. – зав. РПМПК(методичний кабінет відділу освіти); Синьоок В.І. – психолог ПМПК, Чернобаївська ЗОШ №1; Вишнівська О.І. – логопед, Чернобаївська ЗОШ №1; Матюша І.П. – логопед, Чернобаївська ЗОШ №2; Петренко В.Г. – логопед, Васютинський НВК; Темченко І.М. – логопед ДНЗ «Вишенька» смт Чернобай.) ; Павлич В.В. – психіатр, Чернобаївська ЦРЛ; Величко О.В. – районний педіатр, Чернобаївська ЦРЛ.

Ефективність роботи ПМПК передбачає злагодженість співпраці вчителя, логопеда і психолога. Злагодженість їхньої діяльності та взаємний професійний контакт у роботі з цими дітьми коригує, навчає, виховує та розвиває інтелектуальну діяльність цих дітей, що дає їм можливість навчатися у загальноосвітній школі.

Отже, якість навчально-виховного процесу значною мірою визначається тим, наскільки враховуються і реалізуються потенційні можливості навчання та розвитку кожної дитини, її індивідуальні можливості. Якими б не були фізичні чи психічні обмеження, у дитини завжди є резерви розвитку, використання яких може суттєво поліпшити якість життя.

Завдання вчителя, логопеда та психолога – пам'ятати, що всі діти є неповторними й однаково важливими, необхідно лише допомогти їм розкритись у цьому житті і можливо саме від нас залежить, наскільки комфортно кожна дитина почуватиметься у цьому світі.

Розділ 1. Теоретичні засади

Організація індивідуального навчання.

Індивідуальне навчання невстигаючим учням загальноосвітніх навчальних закладів надається після 2-х років навчання у школі I ступеня, відповідно до вимог «Положення про індивідуальну форму навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» та «Інструкції про переведення та випуск учнів (вихованців) навчальних закладів системи загальної середньої освіти», затверджені наказом МОН України від 14.04.2008 № 319. Індивідуальне навчання, як правило, надається з початку навчального року.

Увага! Індивідуальне навчання учнів проводиться за 3-ма програмами:

1. Загальноосвітньої школи (діти з фізичними вадами, інтелект яких в нормі).
2. Інтенсивної педагогічної корекції (діти із затримкою психічного розвитку).
3. Спеціальної (допоміжної) школи (діти з незначним ступенем розумової відсталості).

Навчання дітей за програмами 2 та 3 проводиться виключно на підставі висновку обласної (районної) ПМПК.

Навчання дітей за програмою 1 проводиться на підставі висновків ЛКК, які надаються відповідно до наказу Головного управління охорони здоров'я та медицини катастроф Черкаської ОДА від 21.12.2005 № 596.

Підставою для організації індивідуального навчання учнів з вадами психофізичного розвитку є:

1. Довідка районної лікувально-консультативної комісії (ЛКК) за підписом 3-х членів комісії.
2. Рішення обласної (районної) психолого-медико-педагогічної консультації (ПМПК)
3. Заява батьків або осіб, що їх замінюють, з проханням зарахувати учня до школи.
4. Погодження спеціального органу управління освітою.
5. Наказ директора навчального закладу.

Довідка лікувально-консультативної комісії (ЛКК), рішення обласної (районної) психолого-медико-педагогічної консультації (ПМПК) та заява батьків поновлюються щорічно. За наявності цих документів педагогічна адміністрація навчального закладу вирішує питання про зарахування учня до школи, яке погоджується з місцевим органом державного управління освітою. Після цього видається наказ по школі «Про зарахування до школи учнів, що потребують індивідуального навчання в ___ навчальному році». Копія цього наказу, інші документи передаються до місцевого органу державного управління освітою.

Після зарахування учня до школи наказом по школі призначається вчитель або кілька вчителів для його індивідуального навчання.

Оплата праці педагогічних працівників здійснюється на загальних підставах відповідно до Інструкції про порядок обчислення заробітної плати працівників освіти, затвердженої Міністерством освіти і науки України.

В окремих випадках (залежно від захворювань дитини) кількість тижневих годин може бути збільшена за рахунок грошових надходжень від підприємств, організацій, приватних осіб тощо.

Вчитель, який призначений для індивідуального навчання учня, складає розклад уроків та графік роботи, який погоджується із заступником директора школи з навчально-виховної роботи і затверджується директором. Після цього він доводиться до відома учнів та їхніх батьків. Примірник цих документів зберігається в заступника директора з навчально-виховної роботи для здійснення перевірки роботи вчителя.

Згідно наказу МОН України від 15.10.2004 № 797 для організації індивідуального навчання учнів, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку, кількість навчальних годин, відповідно до кількості предметів інваріантної складової типового навчального плану визначається наказом директора навчального закладу, затверджується відповідним органом управління освітою і становить:

- 1-4 класи - 10 годин на тиждень;
- 5-9 класи - 14 годин на тиждень;
- 10-11 кл. - 16 годин на тиждень.

Програми з навчальних предметів, на відміну від програм для масової школи мають корекційно-розвивальну спрямованість, що

передбачає корекцію недоліків психофізичного розвитку за напрямками: пізнавальні психічні процеси (увага, сприймання, пам'ять, мислення), мовленнєвий розвиток, особистісний розвиток; програми допоміжної школи складаються з двох відділень: I відділення – для дітей, які мають вищий рівень розвитку пізнавальних процесів, II відділення розраховане на дітей нижчими можливостями.

Особливості дітей які мають вади психічного чи фізичного розвитку.

Індивідуальне навчання дітей, за програмою інтенсивної педагогічної корекції (затримка психічного розвитку)

В загальноосвітній школі зустрічаються невстигаючі діти, у яких труднощі у навчанні пов'язані з тимчасовою затримкою психічного розвитку.

Причин затримки психічного розвитку в дітей багато, і часто вони поєднуються, поглиблюючи одна одну. Суттєву роль у затримці психічного розвитку дитини можуть відігравати і спадковість, і несприятливі умови виховання та тривалі захворювання в ранньому віці, які виснажують малюка, а найчастіше – вади у функціонуванні головного мозку, пов'язані з різними ураженнями його під час утробного розвитку, внаслідок патології пологів, травм . Протягом перших років життя дитини до затримки психічного розвитку можуть призвести захворювання на менінгіт, енцефаліт, тривала і тяжка дизентерія., травми головного мозку.

Внаслідок недорозвиненого чуттєвого пізнання навколишнього світу в дітей із затримкою психічного розвитку збіднені усі ті знання, уявлення, враження, яких діти набувають у безпосередньому ознайомленні з предметами. У такому випадку уже весь подальший розвиток стає неповноцінним. Бо немає під собою твердого ґрунту. Такі діти не знають призначення звичайних предметів побуту, рослин, тварин. Іноді саме через незнання, здавалося б, відомих усім предметів, дитина не може орієнтуватися у змісті казки, оповідання, не може назвати пори року, плутає їх ознаки. Саме із сприйняттям предметів і явищ навколишнього світу починається пізнання. Тому саме сенсорні здібності є фундаментом розумового розвитку.

Увесь довгий ланцюг формування вищих психічних функцій: уяви, мислення, мовлення – теж бере свій початок у чуттєвому пізнанні світу. На основі сенсорних дій, що полягають в обстеженні предметів за допомогою зору, дотику, слуху, відбувається формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їх форму, колір, розмір, положення в просторі. Саме тому розвиток сенсорних здібностей є фундаментом розумового розвитку. І тому головним напрямком роботи з дітьми з затримкою психічного розвитку, на мою думку, повинен бути розвиток їхнього сенсорного сприймання, вміння обстежувати предмети, бачити й виділяти їх суттєві ознаки, встановлювати взаємозв'язок між предметами та явищами навколишнього світу.

Коли такі діти приходять до школи, вони важко включаються у навчальну діяльність, не сприймають і не виконують шкільних завдань, виявляються не готовими до навчання, не сформована мотивація до оволодіння навичками письма і читання. Це пояснюється недорозвитком у таких дітей здатності до усвідомленого аналізу звукової сторони мови, відсутністю інтересу до таких форм абстрактної діяльності, як уміння аналізувати звуковий склад слова, що і утруднює процес оволодіння навичками читання та письма. Часто під час занять у цих дітей з'являється підвищена втома, а іноді головний біль. **Разом з тим у дітей з затримкою психічного розвитку немає первинної інтелектуальної недостатності.** Вони розуміють зміст прочитаного, можуть розкласти у правильній послідовності серію картинок, розуміють зміст сюжетних картинок. Майже всі діти з неускладненою формою тимчасової затримки розвитку можуть бути встигаючими учнями масової школи за умови своєчасного їх виявлення та здійснення щодо них індивідуального підходу. Якщо в класі є учні з такими особливостями розвитку, учителю необхідно ретельно проаналізувати характер утруднень у навчанні та поведінці цієї дитини і скласти індивідуальний план роботи. При цьому дуже важливо усвідомлювати, що труднощі у навчанні не є результатом лінощів чи небажанням працювати, а мають об'єктивні причини, які можливо подолати, надавши дитині вчасно допомогу. За умови правильного психолого-педагогічного підходу труднощі в навчанні дітей із затримкою розвитку можуть бути подолані у початковій

школі. Якщо ж не вдається відкоригувати дані проблеми до 12 років, то у середні класи учні переводяться з діагнозом – межова розумова відсталість або легка розумова відсталість.

Корекція труднощів навчання у дітей із ЗПР – складний і тривалий процесі це стосується не тільки усунення чи пом'якшення недоліків їхньої навчально-пізнавальної діяльності, а й потребує вирішення особистісних проблем кожної дитини. Тому важливо, аби до корекційної роботи з дитиною залучалася не лише школа, а й сім'я.

Дуже часто діти із ЗПР зовсім не готові до навчання в умовах масової школи і «випадають» із навчального процесу. Саме тому необхідна тривала й систематична корекція вчителя-логопеда та психолога у спеціально організованих умовах навчання, які враховували б їхні індивідуальні можливості.

Особливості дітей, яким рекомендовано індивідуальне навчання за програмою спеціальної школи (легка розумова відсталість)

Для визначення ступеня розумової відсталості використовують інтелектуальний коефіцієнт (IQ), який визначає кількісну оцінку інтелекту й визначається на основі аналізу виконаних стандартних психологічних тестів.

Особливості дітей, яким рекомендовано індивідуальне навчання за програмою спеціальної (допоміжної) школи (*легка розумова відсталість*). Це діти з органічними ушкодженнями кори головного мозку..

Причини виникнення такої вади різні: несприятливі умови внутрішньоутробного розвитку плоду (інфекційні захворювання матері під час вагітності, алкоголізм батьків, травматичне ураження плоду), родові травми (накладання щипців, швидкі чи затяжні роди), захворювання дитини на ранніх етапах її життя (запалення мозку та його оболонки менінгіт, менінгоцефаліт), травматичні враження центральної нервової системи), невдалі щеплення, наркоз, несумісність складу крові матері і дитини (резус-фактор), ну і звичайно ж спадковість.

Особливості дефекту дітей даної категорії:

- не орієнтуються у часі і просторі, важко засвоюють поняття: пора року, дата, час, місце у просторі);
- низька пізнавальна діяльність (порушення сприймання, низький рівень розвитку уваги, слабка здатність до запам'ятовування. низький рівень логічної пам'яті);
- низька розумова працездатність;
- загальний мовний недорозвиток (обмежений словниковий запас, спілкування простими реченнями, не розуміння складних мовних зворотів);
- недостатня розвиненість дрібної моторики.

Головна роль у структурі психічного дефекту – недорозвиток абстрактного мислення, зокрема, слабкість чи неможливість узагальнення, нездатність виділяти суттєві ознаки предмета або явища, аналізувати, робити висновки, узагальнювати. Чітко виражене конкретно – ситуативне мислення (бачу – дію).

Дефект особистісного плану – незрілість особистості, не здатність самостійно приймати рішення, некритичність, залежність поведінки від зовнішніх факторів, імпульсивність вчинків, недостатня цілеспрямованість, слабкість ініціативи і спонукань, невміння розрізняти чи відсутність вищих емоцій – співчуття, почуття, тощо.

Особливості дефекту дітей даної категорії:

- не орієнтуються у часі і просторі, важко засвоюють поняття: пора року, дата, час, місце у просторі);
- низька пізнавальна діяльність (порушення сприймання, низький рівень розвитку уваги, слабка здатність до запам'ятовування. Низький рівень логічної пам'яті);
- низька розумова працездатність;
- загальний мовний недорозвиток (обмежений словниковий запас, спілкування простими реченнями, не розуміння складних мовних зворотів);
- недостатня розвиненість дрібної моторики.

Головна роль у структурі психічного дефекту – недорозвиток абстрактного мислення, зокрема, слабкість чи неможливість узагальнення, нездатність виділяти суттєві ознаки предмета або явища, аналізувати, робити висновки, узагальнювати. Чітко виражене конкретно – ситуативне мислення (бачу – дію).

Дефект особистісного плану – незрілість особистості, не здатність самостійно приймати рішення, некритичність, залежність поведінки від зовнішніх факторів, імпульсивність вчинків, недостатня цілеспрямованість, слабкість ініціативи і спонукань, невміння розрізняти чи відсутність вищих емоцій – співчуття, почуття, тощо.

Особливості дітей, які мають органічні психічні розлади.

У дітей з такими розладами значно знижено соціально-трудова адаптація, що викликає озлобленість, пригніченість, напруженість. Такі діти непривітні, причепливі. У них з'являються немотивовані страхи, агресивність до оточення, схильність, бажання усе руйнувати. Такий поведінковий та емоційний стан носить циклічний характер.

Рекомендації щодо організації занять з даною категорією дітей:

- проводиться з дитиною спокійно, рівно, не провокувати до вияву агресії;
- стримано, послідовно мотивуючи, наполягати на виконанні завдання;
- слідкувати за відповідністю темпу роботи;
- давати дитині можливість виконувати завдання до кінця;
- заохочувати дитину до роботи шляхом позитивного оцінювання найменших намагань виконати завдання;
- у стані афекту (сильного, неконтрольованого, нервового збудження) залишити дитину в спокої, не нав'язувати подальшої дієвості, припинити процес заняття.

Особливості дітей, хворих на дитячий церебральний параліч.

Дитячий церебральний параліч (ДЦП) проявляється насамперед у порушенні рухових функцій, які часто поєднуються з розладами мовлення, особистісної сфери, нерідко супроводжуються зниженням інтелекту.

Рекомендації щодо організації занять з даною категорією дітей:

- постійно виконувати вправи для розвитку великої і дрібної моторики;
- зменшувати обсяг письмових завдань і збільшувати час на їх виконання;
- чергувати виконання письмових завдань із завданнями з розвитку усного зв'язного мовлення дитини;
- зменшувати кількості математичних завдань із завданнями з розвитку усного зв'язного мовлення дитини;
- стимулювати розвиток сенсорної системи дитини;
- планувати короткочасні і тривалі перерви у роботі;
- надавати чіткі організаційні інструкції;
- створювати ситуації для максимального виявлення активності, самостійності дитини;
- планувати успіх;
- в ході навчання орієнтуватися на сильні сторони учня.

Для дітей, хворих на ДЦП, велике значення має гра. У грі дитина пізнає себе та світ з його складними відносинами, набуває досвіду. У неї формується відчуття розміру, маси, форми, простору, позитивних і негативних емоцій. Крім цього, гру можна використовувати як засіб тренування рухових, мовленнєвих навичок. Захоплення грою, позитивний емоційний фон сприяють розслабленню дитини, зменшенню різних гіперкінезів, судомних реакцій. Іноді в грі значно швидше, ніж за цілеспрямованого тренування, виробляються й закріплюються рухові стереотипи, необхідні для подолання дефекту. Під час гри дитина рухається, говорить, наслідує.

Основні принципи гри для дітей з ДЦП такі самі, як і для здорових. Батьки, граючись із дитиною, повинні озвучувати всі довільні дії, слід наполегливо виробляти асоціацію між дією і словом, прямувати до певного результату і почуття задоволення. Імітація гри в різних життєвих ситуаціях дуже важлива для подальшої адаптації дитини, обмеженої в можливості спілкування.

Під час гри хворі діти відчувають труднощі, пов'язані з порушенням м'язового тону, координацією рухів, зору, слуху. Така дитина потребує постійної допомоги й керівництва дорослих.

Особливості проведення уроку під час індивідуального навчання

Основною формою діяльності дитини в школі є навчання. У процесі навчання учні здобувають певний обсяг знань з різних навчальних предметів і на цій основі набувають умінь і навичок.

Учитель керує навчальною діяльністю учнів, визначає обсяг, типи і методи вивчення навчального матеріалу, передбаченого програмою. Важливою функцією вчителя є викладання навчального матеріалу та контроль за ходом і якістю засвоєння його учнями. Відомо, що основною формою організації навчання в школі є урок. Проблема уроку постійно знаходиться в центрі уваги педагогів на всіх етапах розвитку школи.

Відомо, що основною формою організації навчання в школі є урок. Проблема уроку постійно знаходиться в центрі уваги педагогів на всіх етапах розвитку школи.

Процес навчання в допоміжній школі має чітко визначену корекційну спрямованість. Це означає, що кожна тема, яка навчається на уроці, кожен метод і прийом, використаний вчителем, повинні сприяти збагаченню учнів знаннями, вміннями і навичками, виправляти певні вади психофізичного розвитку розумово відсталих дітей.

Щоб розумово відсталі діти успішно засвоїли навчальний матеріал, треба активізувати і використовувати в навчанні їх життєвий досвід: подавати навчальний матеріал, доступний пізнавальним можливостям; додержуватись наступності в навчанні; систематично контролювати засвоєння учнями навчального матеріалу для своєчасної спрямованості і корекції виявлення недоліків; систематично навчати їх прийомів розумової роботи; спиратись в навчанні на наочно-предметну діяльність учнів.

Корекційну спрямованість процесу навчання за програмою допоміжної школи не можна розглядати як додаток до основного змісту роботи школи. Корекційна спрямованість навчання становить суть навчально-виховного процесу для учнів які навчаються за індивідуальною програмою.

Навчання в школі – це єдиний процес, ланки якого органічно пов'язані між собою й зумовлюють одна одну. Так, сприймання учнями навчального матеріалу є необхідною передумовою засвоєння

ними знань. Знання, в свою чергу, сприяють формуванню в учнів користування вміннями і навичками.

Основною формою організації навчання є урок. Урок – первинна, відносно закінчена змістовно структурна одиниця процесу навчання. Він являє собою окрему ланку спеціальної діяльності вчителя і учня. Ця діяльність ступінчаста, регламентована програмою та шкільним розкладом і відбувається у визначений час. Провідна роль у ній належить учителеві, який озброює учня життєво важливими знаннями і навичками, організовує її діяльність по засвоєнню цих знань, умінь і навичок.

Організація навчання дітей з вадами інтелекту

1. Включення в навчальний процес повинно відбуватися поволі, пристосування дитини до того чи іншого виду діяльності вимагає більш тривалого часу, ніж у дитини з нормальним інтелектом.
2. Головне, в ході навчального процесу розуміти, відчувати психічний стан, в якому перебуває дитина в даний момент: її настрій, рівень працездатності. Якщо дитина емоційно неготова до сприймання, до співпраці, будь який, навіть добросовісно викладений, матеріал уроку не буде засвоєний учнем.
3. Навчальні заняття проводяться у двох напрямках: з одного боку, як форма одержання знань, з іншого – проводиться корекція уваги, пам'яті, мислення, поведінки. Кожна тема, яка вивчається, кожний використаний вчителем прийом, метод має сприяти не лише засвоєнню знань, умінь, навичок, формуванню продуктивної поведінки, а й виправленню психофізичного розвитку.

Рекомендації щодо проведення корекційних, індивідуальних занять з дітьми з особливими потребами

- проведення на початку заняття психологічного налаштування (знизити емоційне збудження, змінити поганий настрій, заспокоїти, переключити увагу,

стимулювати пам'ять, мислення до сприйняття матеріалу на уроці);

- відповідна швидкість подачі матеріалу;
- чітке і зрозуміле формулювання завдань;
- простий виклад матеріалу (речення короткі, без використання складних термінів, мовних зворотів);
- багаторазове повторення;
- предметно – наочний та практичний характер навчання (маніпуляції з предметами, використання карток, малюнків);
- доповнювати новий матеріал конкретними завданнями, вправами;
- вказувати на вправи аналогічні даний, які виконувалися раніше;
- пропонувати пробні (підвідні) вправи;
- при потребі зменшувати складність вправ, завдань;
- ставити уточнюючі, допоміжні запитання;
- поєднувати дії наочного зразка зі словесною інструкцією;
- розвивати пізнавальну сферу (використовувати вправи на розвиток сприймання, уваги, пам'яті, мислення);
- робити узагальнення кожного етапу уроку («Отже, тільки що ми вивчили (навчилися)...»);
- проводити (не менше двох) фізкультхвилинок;
- спонукати до дії – «давай спробуємо», «починай», «спробуй»;
- висловлювати схвалення, щоб вселяти віру дитини в свої сили, заохочувати до навчання.

Під час навчання обов'язково надавати логопедичну допомогу:

- виправляти, розбирати та аналізувати допущені помилки в усному мовленні, письмові;
- спонукати до повних відповідей (не допускати, щоб відповідь обмежувалася одним чи двома словами);
- вислуховувати відповідь до кінця;
- формувати словесно-логічне мислення (допомагати учневі правильно будувати речення і відповідь з дотриманням послідовності слів у реченні, речень у відповіді).

На кожному уроці здійснюється на основі загально-дидактичних принципів:

- свідомості в засвоєнні знань, умінь і навичок;
- систематичності і послідовності в навчанні;
- наочності;
- доступності і міцності знань, умінь і навичок;
- виховного характеру навчання і забезпечення зв'язку навчання з життям і працею.

На кожному уроці здійснюються загальноосвітні і виховні завдання. Загальноосвітніми завданнями усіх уроків у дітей, які навчаються на індивідуальному навчанні за спеціальною програмою та програмою інтенсивної педагогічної корекції є – підготовка учнів до життя і суспільно-корисної праці озброєння їх потрібними для цього знаннями та вміннями. На кожному уроці з такими дітьми здійснюється підготовка учнів до сумлінної праці за здібностями, до свідомого користування суспільними благами.

Враховуючи малу продуктивність пізнавальної діяльності учнів, на кожний урок визначають значно менший об'єм матеріалу порівняно з масовою школою. Крім того, цей матеріал адаптують, щоб він був доступний для дітей з особливими потребами.

Певні особливості є й у доборі форм і методів навчальної роботи:

- широко практикуються повторення вивченого, ігрові моменти;
- навчання здебільшого відбувається на практичній основі, складні системи знань подаються в розчленованому вигляді, відповідно і діяльність учнів також набуває розчленованого характеру. Особливо на початкових етапах навчання.

Діти з порушенням вищої нервової діяльності не можуть тривалий час продуктивно слухати словесне викладення матеріалу або самостійно виконати навчальне завдання, якщо для цього потрібно напружити розумові здібності, так як вони не в змозі постійно мобілізувати свої зусилля і регулювати свої динамічні ресурси. В зв'язку з цим в процесі навчання цих дітей широко використовуються прийоми розчленування пізнавальних

дій на окремі дрібні кроки, а навчального матеріалу – на малі порції. Це знаходить своє відображення в структурі уроку.

Структура уроку, або його побудова, - це цілісна система певним способом поєднаних і організаційно впорядкованих та узгоджених між собою дій вчителя і учня, спрямованих на розв'язання знань уроку.

Характер структури уроку визначається багатьма факторами. **Основним з них є:**

- *мета і завдання уроку;*
- *рівень розвитку в учнів пізнавальних можливостей і здібностей;*
- *сформованість в учнів прийомів організації своїх пізнавальних дій, поведінки і регуляції ними, розумова працездатність учнів;*
- *логіка розгортання педагогічного процесу.*

Дія цих факторів у процесі навчання аномальних дітей глибоко специфічна, що зумовлює і своєрідність структури уроку.

Як відомо, в учнів з розумовою відсталістю знижені пізнавальні можливості, порівняно з нормальними дітьми в них ослаблене регулювання своїми діями і зусиллями, є значні порушення процесів працездатності. Усе це зумовлює особливу логіку побудови навчального процесу на уроці. Усе це зумовлює особливу логіку побудови навчального процесу на уроці. Тут важливого значення надається індивідуалізації навчання та організації й стимуляції пізнавальної діяльності учнів.

Структура уроку з дітьми з особливими потребами зумовлюється особливими причинами. Тут враховується також характерні для розумово відсталих учнів труднощі адаптації до змін характеру діяльності.

Завданням підготовчої частини уроку є створення в учня готовності до праці на уроці, швидке і повне включення кожного з них у навчальний процес і забезпечення цим самим передумов оптимальної продуктивності праці учнів протягом року.

Ця частина складається з:

- *організаційної підготовки учня до праці на уроці;*

- *нервово психічної підготовки учня до максимальних навантажень на уроці;*
- *дидактико-психологічної підготовки учня до уроку.*

Діти з особливими потребами не мають стійких внутрішніх стимулів до діяльності. Ці діти важко пристосовуються до нового порядку, при найменшому утрудненні збуджуються або загальмовуються. Тому на початку уроку кожного разу вчителів слід вдаватися до цілої системи запобіжних заходів, звертати увагу на такі деталі, як і в масовій школі можуть і не мати значення.

Особливу увагу має наприклад те, як здійснюється вхід дитини у клас, як учитель вітається з учнем, як оглядає її. Для скорочення часу включення дитини у роботу доцільно ввести спеціальні вправи, спрямовані на приведення до оптимального стану вищої нервової системи дитини і тим самим підготувати її до високих навантажень на уроці. Це може бути усний рахунок, дидактична гра, заняття ручною працею, розгляд предметів, картин і бесід про них, слухання оповідання, казок, загально розвиваючі фізичні вправи, спів, малювання, конструювання, граматичний розбір, творчий диктант, слухання магнітофонних записів, перегляд діафільмів, розпізнавання звуків, фізкультурозминка перед працею, гра з іграшками, кубиками, лото, вправи на активізацію мислення, уваги, пам'яті. Ці вправи доцільно проводити протягом 5 – 6 хвилин відразу ж після організаційного моменту до оголошення теми уроку. Вони повинні бути пов'язані із змістом наступної роботи на уроці.

Підготовча частина на уроках в 1-4 класах за програмою спеціально (допоміжної) школи може виступати і як самостійний етап у вигляді перевірки домашнього завдання. Головне, щоб зміст її не був абстрактним, а мав тісний зв'язок з наступною частиною уроку. Дидактико-психологічна підготовка учнів до уроку, крім забезпечення їх потрібними письмовими знаряддями і наочними посібниками, передбачає також створення в учнів позитивного ставлення до праці на уроці, пробудження в них інтересу до того, що вивчається, зацікавленості темою уроку. Важливо, щоб учитель на кожному уроці фіксував увагу учнів на тому. Чого вони мають навчитись і яке це має значення. На уроках письма, малювання ручної праці вводяться вправи на розвиток в учнів м'язів руки і на

підготовку рухового апарату до виконання фізичної роботи. На уроках читання, арифметики проводяться спеціальні заняття на відтворення набутих знань. **Найпоширенішими формами проведення спеціальної підготовчої частини є такі:**

1. Перевірка домашніх завдань, що підводить учнів до сприймання нового матеріалу.
2. Вступна бесіда, що вводить учнів у коло уявлень, необхідних для успішного сприймання нового матеріалу.
3. Розповідь учителя, що підводить учнів до розуміння нового матеріалу.
4. Повторення попереднього матеріалу для встановлення системи зв'язків.
5. Спостереження за явищами природи, за життєвими фактами, слухання музики, розглядання картин, необхідні для поглибленого вивчення матеріалу.

У 1 – 4 класах учні які навчаються за програмою спеціальної школи, практикується суцільний виклад нового матеріалу протягом більшої частини уроку. Ознайомлення з ним відбувається протягом недовгого часу. Головною дидактичною вимогою, що висувається до проведення первинного звертання до джерела знань, є вироблення в учнів правильних уявлень, понять і умінь з вивченої теми. На цьому етапі відбувається початкове ознайомлення з новими знаннями й уміннями або перше звертання учнів до знань і умінь, набутих на попередніх уроках, з метою їх уточнення, поглиблення, систематизації та узагальнення, а також застосування на практиці. Новий матеріал на кожному уроці подається в малому обсязі, невеликими порціями, інакше учні неспроможні будуть засвоїти його. Тому етап першого ознайомлення учнів з новим матеріалом може тривати 5 – 10 хвилин. Але хоч як би чітко не пояснювали учневі новий матеріал. Вони повністю і цілком не можуть засвоїти його відразу. Їм треба кілька разів пояснювати ту саму думку, доки вони її усвідомлять. Тому після пояснення навчального матеріалу, вчитель повторно звертається до щойно викладеного, домагаючись повного усвідомлення його і закріплення в пам'яті основних фактів. На цьому етапі здійснюється уточнення поглиблення, систематизація й узагальнення вивченого матеріалу, а також виконуються вправи на застосування знань. Така логічна структура основної частини уроку.

Кожний урок потребує організованого завершення, певної закінченості. Тому наявність у структурі уроку як складової ланки заключної частини зумовлюються самою природою уроку.

Основним завданням цієї частини є:

1. Підведення підсумків роботи на уроці й оцінка успіхів і старанності учнів.
2. Настанови учневі щодо подальшої його самостійної роботи. Спрямованої на поглиблення і закріплення знань, здобутих на уроці, та на застосування їх на практиці.
3. Приведення організму у відносно спокійний стан, якщо на уроці учень перебував в напруженні.
4. Приведення до порядку робочих місць, знарядь, інструментів, письмового приладдя.
5. Створення установки на відпочинок.

У заключній частині уроку проводяться також фізичні вправи на дихання, короткочасні та цікаві дидактичні ігри, співи, відгадування загадок, декламації віршів та інше.

Як відомо, навчання є багато етапним процесом. На **уроках дітей які навчаються за програмою спеціальної школи** це яскраво виявляється. Тут вивчення складних систем знань, окреслених певною темою, здебільшого не завершується на одному уроці. Воно триває протягом кількох уроків. У процесі такого навчання створюються сприятливі умови для компенсації вад сприймання знань і вироблення вмінь на основі своєчасного застосування корекційних засобів.

Особливістю уроків з учнями за програмою спеціальної школи є те, що на них зміст навчального матеріалу добирають так, щоб він мав значно нижчий рівень узагальнення порівняно з тим, що має місце в масовій школі. Навчальний матеріал подається учневі в максимально конкретній формі з широким використанням наочності. Розумово відсталим учням під час вивчення нового навчального матеріалу постійно надається допомога у встановленні зв'язків між старими і новими знаннями, між окремими фактами в системі нових знань, між предметами і явищами, змістом нових знань і реальними предметами, явищами і процесами. Учитель, застосовуючи різні методи навчання – розповідь пояснення, бесіду, вправи, спостереження, досліди, демонстрування картин,

кінофільмів, добиваються повного й усвідомленого сприймання навчального матеріалу, постійно вдаючись до багаторазових повторень, вказівок і роз'яснень. Розв'язання цих завдань від початку до кінця проводиться на основі застосування різноманітних корекційних засобів.

Для такого уроку типова структура уроку:

1. *Нервово – психічна підготовка учня до уроку.*
2. *Організація учня до праці на уроці.*
3. *Пропедевтична підготовка учня до сприймання нового матеріалу.*
4. *Формування нових знань.*
5. *Повторне звертання учнів до здобутих знань для уточнення, доповнення. Усвідомлення.*
6. *Систематизація і узагальнення знань.*
7. *Настанови щодо самостійної роботи учнів після уроків.*
8. *Заклучна частина уроку.*

Є ще уроки додаткової корекції. Таких уроків не буває в масовій школі, бо діти з нормальним інтелектом спроможні самостійно подолати подібні вади в засвоєнні знань під час повторення чи виконання домашніх завдань. Діти які навчаються за спеціальною програмою навіть після добре проведеного уроку, незважаючи на запровадження ряду корекційних засобів, учні не завжди повністю і якісно засвоюють знання. З часом окремі елементи засвоєних знань забуваються, абстракції послаблюються, руйнуються зв'язки між окремими факторами, явищами, процесами, подіями, відображеними в раніше сприйнятих знаннях. Тому потрібна додаткова робота для уточнення, внесення поправок, поповнення і відтворення знань особливо тоді, коли одна й та сама тема вивчається протягом багатьох уроків. Суть колекційної роботи на цих уроках полягає в тому, що відбувається повторення раніше вивченого матеріалу для уточнення, відтворення і поповнення знань. Поряд з цим продовжують збагачуватись і закріплюватись нові знання в пам'яті учнів. Так створюється надійна основа для успішного навчання.

Структура такого уроку, типова:

1. *Виявлення рівня засвоєння знань учнів для визначення того, що потребує корекції.*

2. По елементарне повторення і вивчення знань і умінь та коригування, уточнення, поповнення й збагачення.
3. Об'єднання скоригованих знань в єдину систему.
- 4 Закріплення знань і виправлення в їх застосуванні.

Зміст корекційної роботи залежить від характеру виявлення вад у знаннях учнів.

Темп навчання за спеціальною програмою досить повільний. На одну тему відводиться багато часу. Це дає можливість розподіляти матеріал кожної теми на менші порції і вивчати їх окремо, виділяючи для цього кілька уроків. А через те, що тема вивчається довго, учні забувають деякий матеріал цієї теми. Це ускладнює узагальнення і систематизацію всього матеріалу. Тож основним завданням таких уроків є об'єднання окремих завдань в єдину систему, відновити й зміцнити зв'язки між окремими елементами знань. За програмою для таких уроків спеціально відводиться час на повторення. Систематизація, що здійснюється на них, буває внутрісистемною і міжсистемною. Значення таких уроків важко переоцінити. На них створюються найсприятливіші умови для формування в учнів прийомів класифікації і систематизації й узагальнення, чого самостійно учні навчатися не можуть.

Структура основної частини такого типу може бути такою:

1. Поетичне відтворення і корекція окремих частин усієї системи знань.
2. Об'єднання частин знань, що вивчались розрізнено, в єдину систему.
3. Побудова загальних висновків.

Урок має бути чітким і наочним. Спостерігаючи за дитиною, вчитель розуміє коли перейти до уроку. Важливо, щоб дитина сама приходила на урок, знала де він проходитьиме, що потрібно підготувати на даний урок.

Та все ж успіх індивідуального навчання залежить від глибини вивчення вчителем особливостей дитини. Вчитель має знати стан уваги, втомлюваності і темпів роби учня. **Знання особливостей порушення вищої нервової діяльності дитини необхідне для того, щоб знайти більш ефективні способи їх**

подолання. Способи активного управління ходом розвитку дитини і тим самим знайти шляхи включення дитини у роботу на уроці.

Отже, індивідуальний підхід до учня який навчається за спеціальною програмою не є самоціллю. А шляхом подолання і компенсації індивідуальних особливостей у розумовому недорозвитку дитини.

Порада батькам, які виховують дитину з особливими потребами

До недавнього часу вважалося, що вихователем дитини повинна бути школа, колектив. Проте сьогодні ніхто вже не заперечуватиме, що основна відповідальність на розвиток дитини бере сім'я бо саме в ній закладаються найважливіші риси особистості дитини, її ставлення до себе, до світу.

Одна з нагальних потреб, що вимагає розв'язання,- соціально-педагогічна і психологічна допомога сім'ї, яка має дитину з фізичними, розумовими та психічними вадами. Хвороба, дефект чи стан дитини потребують спеціальних педагогічних, психологічних зусиль сім'ї.

Сприятливий психологічний клімат у сім'ї – основа позитивного розвитку дитини. У навчанні та вихованні дітей з порушенням фізичного та розумового розвитку важливо враховувати їхні вікові та індивідуальні особливості.

Необхідні звертання до дитини

1. Давай-но вирішимо разом...
2. Як ти гадаєш?..
3. Мій любий...
4. Це ти добре придумав...
5. Я така вдячна долі, що ти мене є...
6. Упевнена, що ти зможеш...
7. Тобі добре вдається...
8. Я завжди знала, що ти розумний...

Заборонені звертання до дитини

1. Ну скільки разів тобі повторювати?
2. Я сказала – зроби!
3. Ти що, не розумієш?..

4. У всіх діти як діти, а ти...
5. За що мені така кара...
6. Не лізь, коли не можеш зробити...
7. І в кого ти такий вдався?..
8. Невже тобі важко запам'ятати, що...

Пам'ятайте!

- Якщо дитину постійно критикують, вона вчиться ненавидіти.
- Якщо дитина росте у ворожості, вона вчиться агресивності.
- Якщо дитину висміюють, вона стає замкнутою.
- Якщо дитина росте у докорах, вона вчиться жити з почуттям провини.
- Якщо дитина росте в терпимості, вона вчиться приймати інших.
- Якщо дитину підбадьорюють, вона вчиться бути вдячною.
- Якщо дитина росте в чесності, вона вчиться бути справедливою.
- Якщо дитина живе в безпеці, вона вчиться вірити в людей.
- Якщо дитину підтримують, вона вчиться цінувати себе.
- Якщо дитина росте в розумінні, вона вчиться знаходити любов у цьому світі
-

Пам'ятайте! Психолог – ваш порадник у проблемах спілкування з дітьми. Радьтеся з ним.

Розділ 2. КОРЕКЦІЙНО – РОЗВИВАЛЬНІ ВПРАВИ

Розвиток вправності дрібної моторики рук

1. Стискання та розтискання кистей одночасно, по черзі то лівою, то правою.
2. Натискання одночасно кінчиками пальців однієї руки на іншу.
3. Почергове натискання вказівним, середнім, безіменним, мізинним пальцем на середній палець і навпаки(мізинцем, безіменним, середнім і вказівним) почергово, лівою, правою рукою, одночасно обома.
4. «Хвилі» (пальці зчеплені в «замок»), не роз'єднуючи рук. Хвилеподібно прогинати кисті, пальці вгору та вниз.
5. Затискати з силою пальці в кулак і розтискати, розслаблюючи їх.
6. Катати по черзі кожним пальцем камінчики, кульки.
7. Розминати пальцями пластилін.
8. Тарабанити усіма пальцями обох рук по столу.
9. Плескати в долоні тихо і голосно, в різному темпі (швидко, повільно).
10. Зав'язувати вузлики на мотуз
11. Обмальовування малюнків по контуру.
12. Малювання візерунків по клітинках.
13. «Піраміда». Стиснувши руки в кулаки, треба натискати правим кулаком лівий, тобто «будувати піраміду», яка стає все вищою й вищою. Кулаки треба ставити один на дин якомога сильніше.
14. Кругові ритмічні рухи кулачків за годинниковою і проти годинникової стрілки.
15. Лікті зігнутих рук стоять на столі. Права рука намагається діставати праве плече, ліва її утримує, перешкоджає. Такий самий рух виконує й ліва рука.
16. Руки зчеплені в замок перед грудьми. Правою рукою намагайтеся відвести ліву руку, а лівою – праву.
17. Гра «Допоможи курчаткам». Для цього необхідно обвести контур рук дитини на папері і в кожному пальчику намалювати курчатко. Уявляємо, що літає коршун і хоче схопити курча, треба

затулити кожне курчатко. Дитина старається розслабити руку розвести пальчики і накласти на трафаретку так, щоб затулити кожне курча.

18. Гра «Піаніно». Уявляємо, що ми граємо на піаніно. Дитина кожним пальчиком натискає на одну клавішу. Можна виготовити трафаретку (імітовані клавіші).

19. Підняти руки до гори долонями до себе, подивитись на них, опустити. Стежити, щоб руки не згинались у ліктях і не приводились одна до одної. При геміпарезах треба допомогти дитині у виконання вправи хворою рукою.

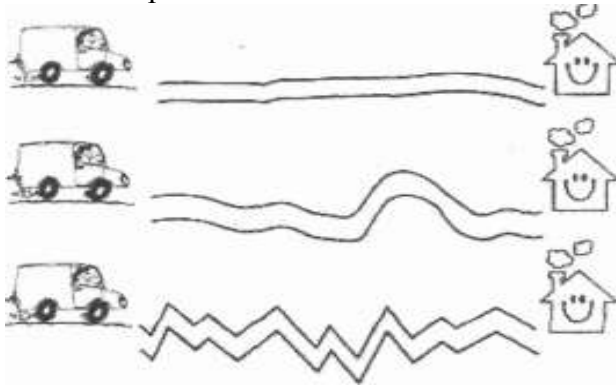
Артикуляційні вправи для язика (для дітей з вадами мови)

1. Утримання язика «лопаткою», «голочкою», «чашечкою».
2. Загинання язика на верхню губу, зуби.
3. Утримання язика за верхніми зубами.
4. Утримання язика біля лівого, правого куточка рота.
5. Язик вгору – вниз (на верхню губу – нижню).
6. Язик вправо – вліво (маятник).
7. Кругові рухи язика між щелепами і губами, то справа наліво, то навпаки.
8. Масаж широким язиком твердого піднебіння.
9. Приговорювання приголосних К – Т.
10. Згинання язика в трубочку

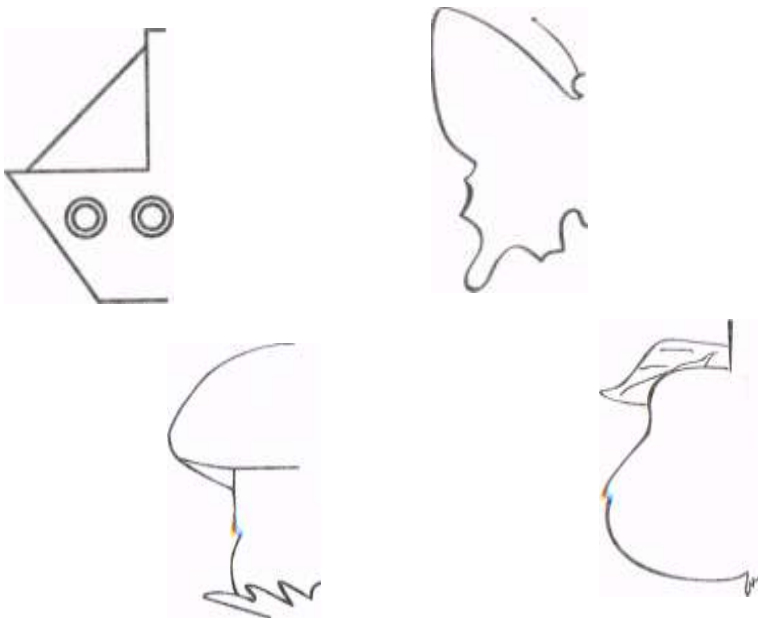
Для дітей хворих на ДЦП, характерні розлади зору. Тому рекомендуємо такі корекційні вправи, які дають позитивні результати в роботі учнями.

1. Закрити, відкрити очі.
2. не змінюючи положення голови, подивитись на стелю, вліво, вправо, на підлогу.
3. Не змінюючи положення голови, описати в повітрі коло, трикутник, квадрат, цифру 8.
4. Подивитись на ліве, праве плече.
5. Закрити очі по черзі, спочатку ліве, потім - праве око.

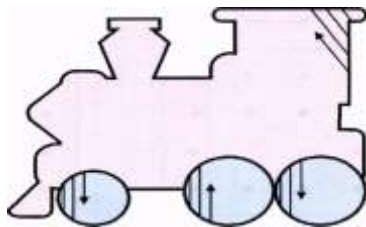
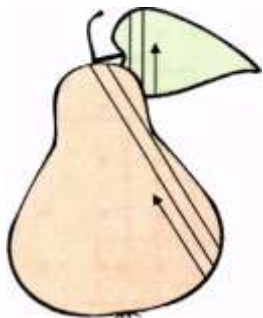
4. Гра «Важкі вітражі». Малюються доріжки різної форми, на одному кінці кожної – машина, а на другому – будинок. Дорога, по якій ти будеш їхати непроста, тому будь уважним і обережним». Дитина повинна олівцем, не відриваючи руки, «проїхати» по «віражах», не виходячи за межі доріжки. Поступово «віражі» необхідно ускладнювати, збільшувати швидкість їх проходження.

5. Домалюй другі половинки предметів

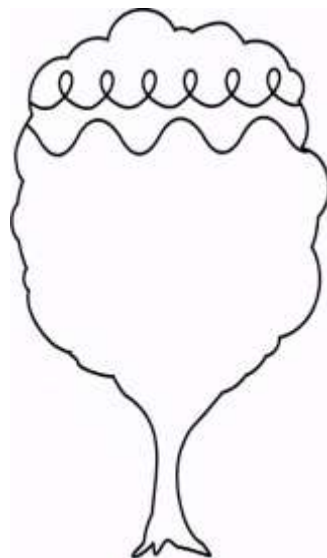
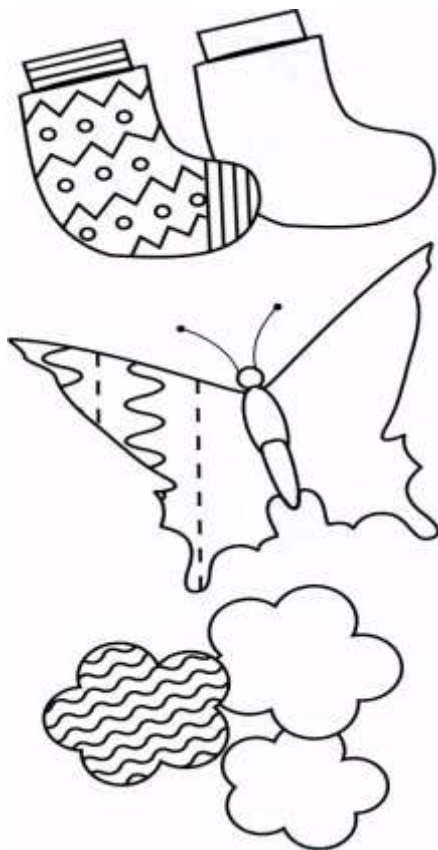
6. Заштрихуй фігури

Обведи малюнок по лініях, не відриваючи олівець від паперу.

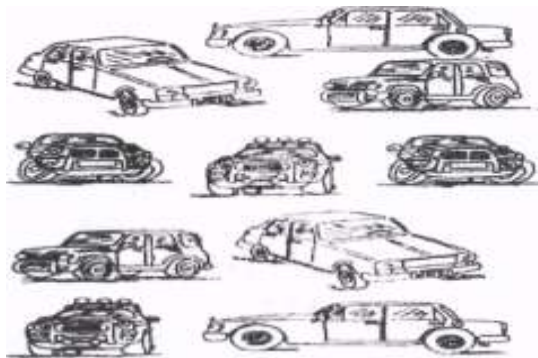
7.Продовж малювати візерунки

Корекція концентрації, стійкості, обсягу та переключення уваги.

1. Гра «Що змінилось». На столі розкласти 5-8 предметів, дати дитині можливість розглянути їх 1-2 хвилини. Потім попросити її відвернутися і забрати 1-2 предмети. Коли дитина повернеться запитати її, що змінилось. Кількість предметів можна змінювати. Гру можна проводити, змінюючи розташування речей у кімнаті. Знаходження відмінностей між малюнками (можна знайти у дитячих журналах, розвивальних книгах-прописах).

2. Гра «Знайди пару». Приготувати картку, на якій зображені парні предмети. В даному випадку автомобілі. Завдання дитини - знайти пару кожному автомобілю.

3. Гра «Переплетені лінії». Пропонувати дитині малюнки, на яких зображено кілька переплетених ліній. Кожна лінія має номер на початку (ліворуч) і в кінці (праворуч). Однак ці номери не збігаються. Дитина повинна уважно простежити за кожною лінією від її початку до кінця, назвати номер лінії ліворуч, а потім – номер лінії праворуч. Спочатку можна дозволити користуватися олівцем, в подальшому - стежити тільки очима.

4. Гра «Знайди закономірність» Закреслювання заданих літер або одночасне закреслення одних і підкреслення інших літер у тексті. Наприклад, можна запропонувати завдання: у абзаці тексту (може використовуватися дитяча газета, журнал, книга) закреслити букву **а**, і одночасно підкреслити букву **к**.

5. Знайти у квадраті „заховані» слова.

С	И	Р	А	В	Т
В	У	Р	О	К	С
К	І	Т	Д	Р	Л
У	А	А	М	А	К
С	О	К	П	Н	О
З	Ш	Н	Е	К	Ч

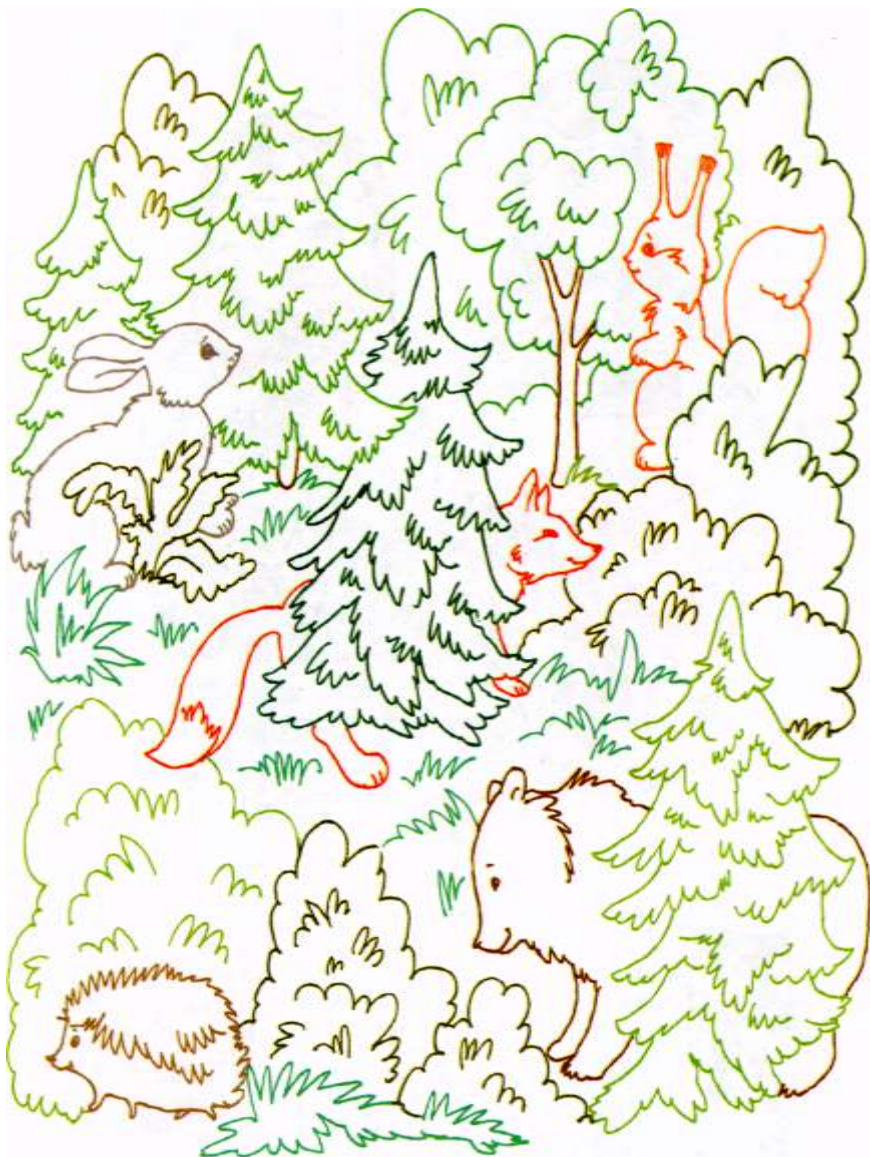
6. Перед вами аркуш, на якому 11 рядків із хаотично розташованих літер, серед яких знаходяться і літери, що складають слова поняття. Разом вони складають фразу. Ваше завдання: знайти ці слова і підкреслити їх для того, щоб прочитати цю фразу (можна іншу).

Літери в хаотичному порядку	Слова-поняття
рапгцлурвтдфюдобрийаивюасотденьрапмивд	Добрий день
ілівпаівлаплацейорапділметодрапкдпкпкдпдр	цей метод
Розвиваєгкрдаопржапррттюитвдолпркдшнр	розвиває
Амлвсидіукнгдроаліаплднуконцентраціюьбм	концентрацію
Лваплфнвашоїьбипбвим борилибю бюим юи	вашої
іовмблсмбямимовільноїлсапилугкнрдгрщдг	мимовільної
іалнкцецекапалмилмрючмидшкжеовеувагипи	уваги
Илівгаїжвимоїдлвкнщцшнкцнцбудьтебьимдл	будьте
будьраівлдорпшугнруапшгдрпласкалюарпшк	Будь ласка
ловращугкнрацщцгукнлваіаюяособливопнр	особливо
Ораепушкешуцуважнідюівгешжкнрлаюичюч	уважні

7. Уважно розглянь малюнки і знайди відмінності між ними.
Дитина має знайти не менше п'яти – шести відмінностей у кожній парі малюнків.

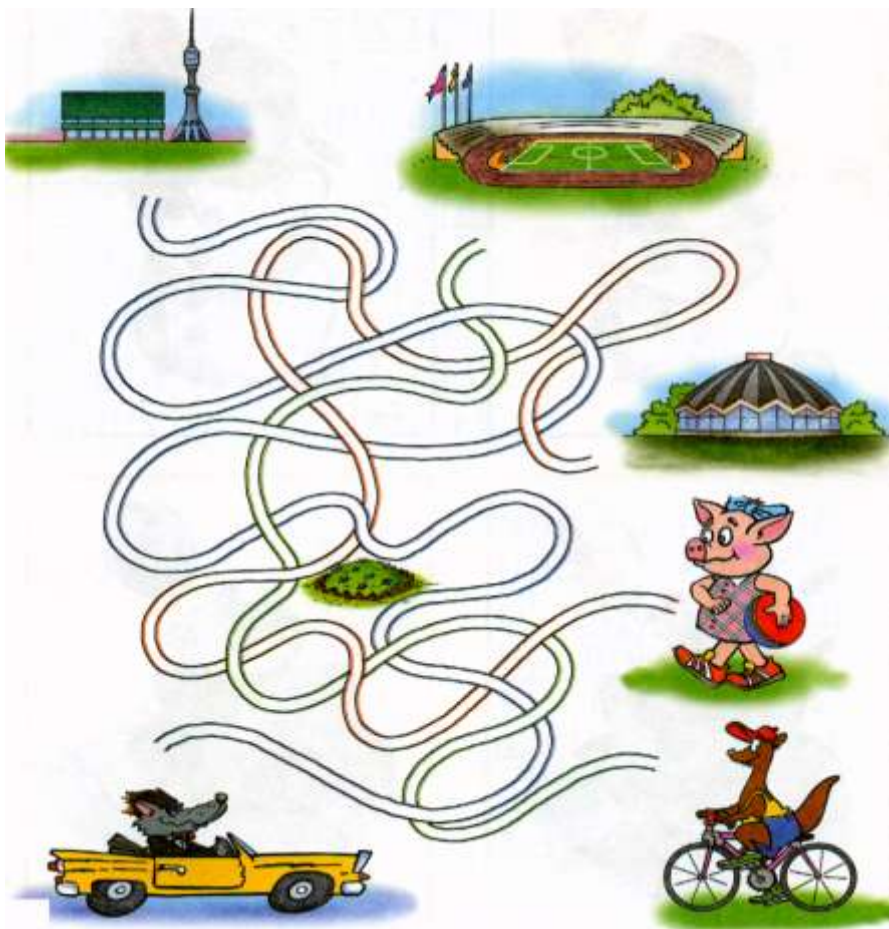
8. Хто заховався у лісі? Знайди всіх тварин. Дитина має швидко знайти і назвати на малюнку всіх звірів.

9. На кожному малюнку домалюй те, що забув зобразити художник

10. Хто куди їде? Простежте очима (без допомоги рук) по порядку всі доріжки. Потім розфарбуй їх різними кольорами. Дитина має «пройти» по доріжках поглядом, а не пальчиком, і визначити шлях кожного казкового персонажа.

11. Знайди 10 – 12 відмінностей між двома малюнками .
Дитина має порівняти малюнки і самостійно знайти десять дванадцять відмінностей.

Корекція та розвиток пам'яті.

1. Гра «Магазин». Попросити дитину «сходити в магазин» за покупками, для цього необхідно запам'ятати всі предмети, які треба купити. Починати з 2-4 предметів, поступово збільшуючи їх кількість. Можна мінятися ролями, магазини можуть бути універсальними і спеціалізованими.

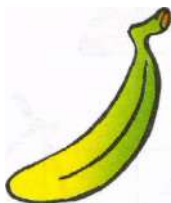
2. Постарайся запам'ятати всі намальовані предмети. Закрий книжку і назви малюнки по пам'яті.

3. Знайди та обведи знайомі тобі малюнки. Що змінилося в таблиці?

4. Які нові предмети з'явилися на сторінці порівняно з попередньою

5. Запам'ятай візерунок». Намалювати візерунок, дати дитині можливість розглянути його 1хв., а потім попросити намалювати точно такий по пам'яті. Можна побудувати із кубиків просту будівлю, дати дитині можливість роздивитися її, а потім розібравши свою будівлю, запропонувати дитині побудувати точно таку ж. З кожним заняттям завдання можна ускладнювати.

6. Запам'ятай, якого кольору кожен предмет. Закрий верхню частину сторінки і розфарбуй малюнки по пам'яті. Дитина має запам'ятати кольори всіх предметів і правильно розфарбувати малюнки внизу

7. Запам'ятай пари малюнків. Закрий ліву частину сторінки і постарайся назвати на кожній парі предмет, якого бракує.

8. Запам'ятай і назви по черзі ряди цифр. Добре, якщо малюк зможе запам'ятати всі цифри в кожному ряду і назвати їх.

4 5 6

7 9 3 1

6 1 9 7 4

8 3 1 7 2 9

5 8 6 7 1 4 3

9. Запам'ятай усі букви і предмети, на яких їх написано. Потім закрий їх верхню частину сторінки і скажи, де може стояти кожна буква .

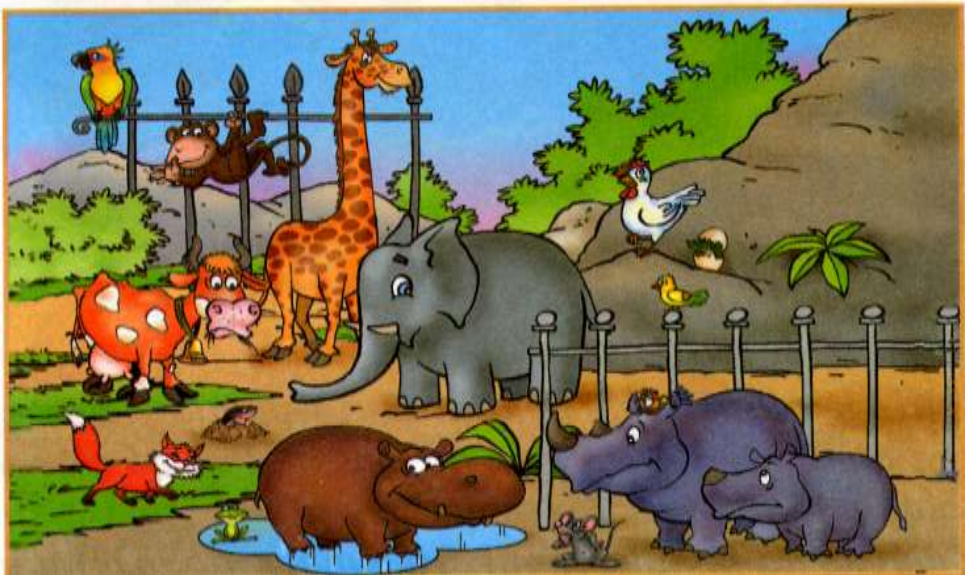

10. Попросіть дитину запам'ятати пари слів, які Ви прочитаєте. Потім зачитати тільки перші слова пар, а дитина повинна згадати і назвати, яке слово було з ним у парі. Наприклад: тарілка-суп; зима-сніг; олівець - папір; буква-книга; лист-пошта; чобіт-нога; машина - дорога; борошно - хліб.

11. Запам'ятай малюнок на сторінці. Закрий книжку і назви всі предмети. На вивчення малюнків відводиться близько 15 – 20 с. Потім, заклавши книжку, вона має назвати не менше семи восьми предметів.

12. Уважно розглянь верхній малюнок. Потім закрій його аркушем паперу. Що змінилося на малюнку внизу?

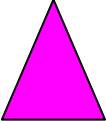
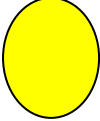
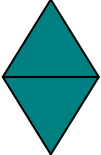
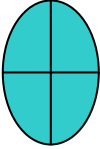

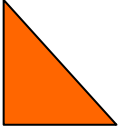

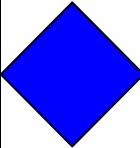

Розвиток і корекція мислення

1. Що переплутав художник? А ти можеш придумати схожі малюнки? Дитина має самостійно помітити на малюнках все, що не відповідає дійсності.

2. Порівняти чим відрізняються і чим схожі дві іграшки чи будь які два предмети. Дитина повинна назвати чим вони відрізняються (як правило досить легко називають 1-3 відмінності) і встановити схожість (більшість дітей без допомоги і навички це завдання виконати не можуть). Наприклад. Чим відрізняються і чим схожі іграшки зайчик і ведмежа? Дитина повинна відповісти, що вони відрізняються кольором, розміром, довжиною і т.п., а схожі тим, що пухнаті, у них є лапи, вуха, очі.

3. Домалюй у кожному ряду фігури, додержуючи певної послідовності

5. Знайди у кожному ряду «зайву» фігуру. Поясни свій вибір.

6. Розділи предмети на три групи. Що між ними спільного і чим вони різняться? Дитина має вміти розрізняти наземний, водний і повітряний транспорт.

7. Розглянь уважно малюнки і скажи, що було спершу, а що потім. Дитина має самостійно визначити правильну послідовність подій.

8. Послухай задачі і дай відповіді на запитання

Сашко і Миколка гралися іграшками. Один хлопчик складав кубики, другий — возив машинку. Сашко кубиками не грався. Чим грався Сашко, а чим — Миколка?

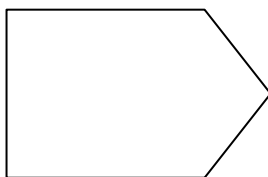
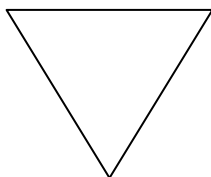
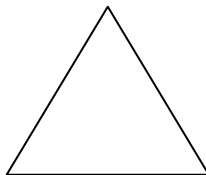
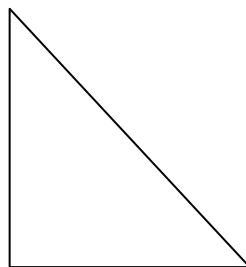
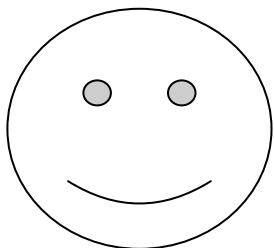
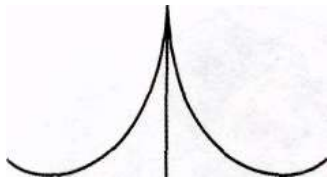

Оленка й Катруся малювали. Одна дівчинка користувалася фарбами, друга — олівцями. Оленка олівцями не малювала. Чим малювала Оленка, а чим — Катруся

Розвиток уяви

1. Що може вийти з цих малюнків? Дитина має придумати кілька прикладів на кожен випадок, за бажанням вона може домалювати малюнки

2. Як ти думаєш, який настрій у цих дітей? Як вони виражають свої емоції? (що роблять?) . Придумай про кожного з них історію.

Дитина має вміти розпізнавати й називати людські емоції та настрої (здивування, радість, страх, образу, злість, тощо), придумувати різні історії людей і відображати в них своє ставлення до того, що відбувається, давати правильну оцінку вчинкам головних героїв і подіям.

3. Чи зможеш ти за допомогою кольорових олівців домалювати малюнки й перетворити ці фігури на доброго і злого чарівника? У цьому завданні оцінюються не якісь малюнків, а їх оригінальність, ідеї дитини, вміння підкреслити характерні відмінності в образах чарівників. Це можна зробити, змінивши їм форму губ і брів, розфарбувавши одяг, додавши зірочку на чарівній паличці.

4. Придумай казки з цими героями Малюк має вмiти придумати самостiйно казковi iсторiї.

Ігри-розминки

1. Гра «Запам'ятай рух». Вчитель показує рухи, які складаються із 2-4 дій. Дитина повинна повторити ці дії в тому порядку, що показав вчитель, а потім у зворотному. Наприклад:

- Повернути голову вліво - вправо - присісти-встати.
- Підняти руки вперед - вгору - поставити на пояс - опустити вниз.
- Присісти - встати - поставити праву ногу вперед на носок - приставити її - поставити ліву ногу вперед на носок приставити її.

2. Гра «Повітряна кулька» заспокоює, знімає стрес, допомагає позбутися почуття гніву, злості, розслабитися. Дитина, зображуючи повітряну кульку, піднімає руки вгору, глибоко вдихає повітря та затримує дихання. Потім повільно «випускає повітря з кульки» - видихає його. Руки повільно опускаються вниз, голова схиляється на груди, «кулька повністю спускається» (дитина повинна повністю розслабитися). Повторюється два-три рази.

3. Гра «Кулак-ребро-долоня» (тест О. Лурія). Вчитель показує три рухи рукою, потім дитина повинна повторити. Наприклад: ударити кулаком по столу, поставити долоню ребром, ударити долонею по столу. Можливі свої варіанти рухів.

4. Гра «Буває - не буває». Вчитель промовляє речення. Якщо воно правдиве, дитина плеше в долоні, якщо ні - тупотить ногами. Наприклад: «вовк блукає лісом», «вовк сидить на дереві», «кішка гуляє по даху», «собака летить у небі», «дівчинка пестить собаку», «хатина малює дівчинку», «тато менший за сина».

5. Гра «Не помилися». Вчитель називає частину тіла і одночасно показує її, проте, він може називати одну частину, а показувати іншу. Завдання для учня – показувати лише ту частину тіла, яку називає вчитель. Наприклад: Ніс - вухо - рот-ніс (показує ліву руку) - праве вухо(показує рот) - і т.д. Можна давати дитині можливість бути ведучою.

6. Гра «Назви число». Учитель тримає, у руках 2 м'ячі - великий і маленький (або 2 олівці. 2 кубики різної величини). Кидаючи м'яч, він називає числа, наприклад 4. Якщо м'яч великий, то дитина має додати до цього числа інше, яке вона задумала (наприклад 3), якщо м'яч маленький, то це число треба відняти.

Література

1. Власова Т.А., Певзнер М.С. О детях с отклонениями в развитии. М., Просвещение, 1973.
2. Гільбух Ю.З., Коробко С.Л., Кондратенко Л.О. Готовність дитини до школи/ За ред. С. Максименка, О. Главник. К. Главник, 2004.
3. Гончаренко І. Математика для дошкільнят (Учбовий посібник). Х., Промінь, 2002.
4. Дефектолог. Київ. Видавничий дім «Шкільний світ» 2006р.
5. Дефектолог. №12 2008 р.
6. Дефектолог №11 2008 р.
7. Діти з обмеженими фізичними та розумовими можливостями в системі корекційного навчання і виховання. – К., 1997
8. Дьяченко О.М., Агеева Е.Л. Чего на свете не бывает?, М. Просвещение, 199).
9. Журнал «Вихователь – методист дошкільного закладу» №11, 2010р.
9. Земцова О.М. Тести. 2007р. Навч. посібник. – К.: Махаон – Україна, 2006 (Розумні книжки)
10. Еременко И.Г., Олигофренопедагогика, К., Вища школа, 1985.
11. Коробко О., Коробко С.. Робота психолога з молодшими школярами/ За ред. С.Максименка, К. Літера ЛТД, 2006.
12. Лейтес Н.С. Умственные способности и возраст. М. Педагогіка, 1971.
13. В.Нижник Л., Сагірова О.. Допомога дітям з особливими потребами., К., Редакція загально педагогічних газет, 2004.
14. Нечипорук Н.І., Томей О.П.. Розвивальні ігри для дошкільників. Видавнича група „Основа”, 2007 р.
15. Свиредко С.І. Формування культури здоров'я дитини в сім'ї. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. – К.: Контекст, 2000

16. Стадненко, А.Г. Обухівська. Методика діагностики відхилень у розумовому розвитку молодших школярів та дошкільників. Кам'янець – Подільський, 2006р.
17. Психологічний довідник учителя в 4-х кн./ Упоряд. В. Андрієвська, наук. ред. С. Максименко. К. Главник, 2005.
18. Розвивальні та корекційні заняття психолога Київ 2005 р.
19. Гаперник О.В., Карманова М.А., Коверда О.О., Щербакові К.А.. Перевіряємо знання дошкільника. Тести. Х. Видавництво „Ранок”, 2007.
20. Фесюкова Л.Б.. 200 схем та завдань для дітей 4-7 років. Х. Видавництво „Ранок”, 2007.
21. Чистякова М.И.. Психогимнастика. М., 1990.
22. Як визначити рівень розумового розвитку дитини «Богдан». Тернопіль – 1998 р.